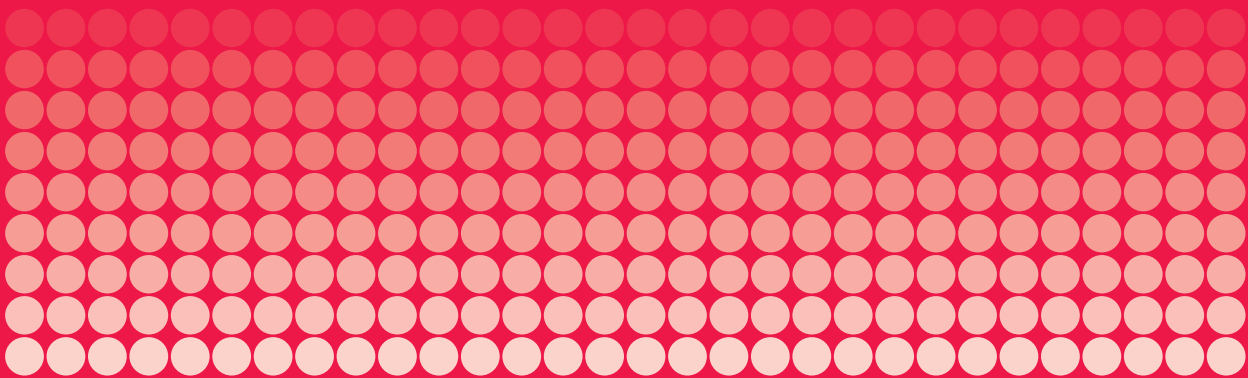

ГОДИШНИК НА СИПРИ ЗА 2018

Въоръжаване,
разоръжаване и
международна
сигурност

Резюме

СТОКХОЛМСКИ МЕЖДУНАРОДЕН ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПРОБЛЕМИТЕ НА МИРА

СИПРИ е независим международен институт, който осъществява изследвания в областта на конфликтите, въоръжаването, контрола върху оръжията и разоръжаването. Създаден през 1966 г., СИПРИ предоставя на създатели на политики, изследователи, медиите и заинтересованата общественост данни, анализи и препоръки, като използва свободнодостъпни източници.

ГОДИШНИК НА СИПРИ

Годишникът на СИПРИ за 2018 г. представя съчетание от достоверни данни в области като световни военни разходи, международни трансфери на оръжие, производство на оръжие, ядрени сили, въоръжени конфликти и многостранни мирни операции с най-съвременен анализ на важните аспекти на контрола върху оръжията, проблемите на мира и международната сигурност.

Тази брошура обобщава съдържанието на *Годишника на СИПРИ за 2018 г.* и предлага примери за данните и анализите, които той съдържа.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Увод	1
Част I. Въоръжени конфликти и управление на конфликти през 2017 г.	
2. Въоръжени конфликти и мирни процеси	2
3. Мирни операции и управление на конфликти	4
Част II. Разходи за военни цели и въоръжаване през 2017 г.	
4. Военни разходи	6
5. Международни трансфери на оръжие и развития в оръжейното производство	8
6. Световни ядрени сили	10
Част III. Неразпространение, контрол върху оръжията и разоръжаване през 2017 г.	
7. Ядрено разоръжаване, контрол върху оръжията и неразпространение	12
8. Химически и биологически заплахи за сигурността	14
9. Контрол върху конвенционалните оръжия	15
10. Контрол върху двойната употреба и търговията с оръжие	16
Приложения	18

Превод: Ирена Славкова

www.sipriyearbook.org

© SIPRI 2018

1. УВОД.

МЕЖДУНАРОДНАТА СТАБИЛНОСТ И ЧОВЕШКАТА СИГУРНОСТ ПРЕЗ 2017 Г.

ДАН СМИТ

Глобалната сигурност се е влошила забележимо през последното десетилетие. Броят, сложността и смъртността във въоръжените конфликти са нараснали, като е налице продължително и шокиращо насилие в големи части на Близкия изток, Африка и Южна Азия. Общият брой на насилствено разселените хора в света е над 65 милиона, като през последните години продължава рязко да се покачва. Допълнителни аспекти на сложността, които усилват човешката несигурност, са интернационализацията на конфликтите, които често започват като чисто вътрешни конфликти, връзката между криминалното насилие и действията на множество въоръжени групировки, както и влиянието на климатичните промени.

Международните трансфери на големи оръжия са се увеличили и световните разходи за военни цели остават стабилни на едно високо ниво. Въпреки че броят на разположените в оперативна готовност ядрени бойни глави продължава да намалява, мерките, благодарение на които бяха постигнати тези съкращения, са под заплаха: Русия и Съединените щати се обвиниха взаимно за нарушаване на Договора от 1987 г. за премахване на ракетите със среден и малък обсег. Въпреки че е съблюдаван, Договорът от 2010 г. за мерките за по-нататъшно съкращаване и ограничаване на стратегическите нападателни оръжия (New START) изтича през февруари 2021 г., като към момента няма разговори по неговото продължаване или замяна.

Световната картина на ядреното неразпространение е смесена. От една страна, Северна Корея се присъедини към редиците на държавите с ядрено оръжие

въпреки огромните международни усилия това да бъде предотвратено, а от друга страна, към момента Съвместният всеобхватен план за действие (СВПД), договорен с Иран, се счита за успех. Приемането на Договора за забрана на ядрените оръжия (ДЗЯО) през юли 2017 г. предизвика значителна съпротива сред държавите с ядрено оръжие и техните съюзници, докато на поддръжниците си договорът предложи потенциално решаваща възможност да се рестартира напредка към пълното ядрено разоръжаване. Обаче продължават да действат дългогодишни и дълбоки философски различия по отношение на връзката между ядреното оръжие и международната сигурност.

Международното напрежение и променящата се динамика на силите също бяха на преден план през 2017 г. Боледуващите отношения между Русия и САЩ, влошени допълнително от анексирането на Крим от Русия и ангажираността ѝ с конфликта в Източна Украйна, както и от твърденията за руска намеса във вътрешнополитическия живот на Запада, сложиха край на всяка вероятност за средносрочна интеграция на Русия и Запада. Други важни области на международно напрежение включваха Южнокитайско море, Източнокитайско море, напрежението между Китай и Индия, възобновяването на конфликта между Индия и Пакистан за Кашмир, регионалното съперничество между Иран и Саудитска Арабия, и вътрешните напрежения в Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО) с Турция.

Отвъд напреженията между двойките съперници или в конкретните географски зони, съществува една по-голяма картина на променящи се геополитически и геостратегически отношения и динамика на силите. Нито двуполусният модел на света от ерата на студената война, нито еднополусният модел след нейния край не помагат да се обясни това, което се случва сега. Ясно е, че е в ход промяна, но не е ясно какъв ще бъде резултатът. ●

2. ВЪОРЪЖЕНИ КОНФЛИКТИ И МИРНИ ПРОЦЕСИ

За разлика от историческите модели съвременните въоръжени конфликти показват тенденция да бъдат концентрирани в градски територии и да засягат повече цивилни лица отколкото военни по отношение на жертвите. През първите 11 месеца на 2017 г. поне 15399 цивилни лица бяха убити от експлозивни оръжия, като огромната част от тях са загинали в големи градове, което представлява увеличение от 42 процента в сравнение с 2016 г. Броят на насилствено разселените хора в целия свят в края на 2016 г. е 65.6 милиона, като изглежда вероятно тези рекордни цифри да се запазят и през 2017 г., особено в светлината на нова разселническа криза в Мианмар и продължителни разселнически кризи в много други места, включително Афганистан, Централна Америка, Демократична република Конго, Сомалия, Южен Судан, Сирия и Йемен. Въоръжените конфликти допринесоха и за повишаване на продължителната несигурност през 2017 г., като седем държави са регистрирали кризисни или критични нива на продължителна несигурност по отношение на поне една четвърт от населението си: Афганистан, Централноафриканската република, Ливан, Сомалия, Южен Судан, Сирия и Йемен.

Америките

В Америките имаше положителни знаци, че продължаващият мирен процес в Колумбия може скоро да сложи край на единствения активен въоръжен конфликт в западното полукълбо. Но в няколко държави в Централна и Южна Америка (включително Ел Салвадор, Мексико и Парагвай) нивата на политическо и криминално насилие останаха високи. Големите градове в Америките са някои от най-опасните в света и има ескалираща криза на насилствено разселване, по-специално от северна Централна Америка.

Азия и Океания

Пет държави в Азия и Океания бяха замесени в активни въоръжени конфликти през 2017 г.: Афганистан, Индия, Мианмар, Пакистан и Филипините. В Мианмар принудителното разселване на общността рохингия породи странични ефекти в Бангладеш, а в други места като Филипините държавните сили за сигурност безнаказано извършиха масови насилнически действия. Ислямска държава (ИД) е растяща заплаха в Афганистан и Филипините, докато други части на Азия и Океания продължават да бъдат засегнати от нестабилност поради различни причини. Напрежението най-вече се покачва в Североизточна Азия, която е един от най-милитаризираните региони в света, главно поради програмите за ядрено оръжие и балистични ракети на Северна Корея. В по-положителен аспект, продължаващите мирни процеси в Непал и Шри Ланка допринесоха за нарастващата стабилност в тези две държави.

Европа

Два въоръжени конфликта бяха активни в Европа през 2017 г.: в Нагорни Карабах (включващ Армения и Азербайджан) и в Украйна. Някои нерешени конфликти, макар и неактивни, изглеждаха неподатливи както винаги: Кипър, Грузия (Абхазия и Южна Осетия), Молдова (Приднестровието) и Косово. На заден план се запази като цяло повишено напрежение между Русия и членове на Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО) и Запада, като имаше твърдения за руска намеса във вътрешнополитическия живот на Запада. Европейските държави продължиха да отдават приоритетно значение на борбата с тероризма.

Близкия изток и Северна Африка

През 2017 г. имаше седем активни въоръжени конфликта в Близкия изток и Северна Африка: Египет, Ирак, Израел и Палестина, Либия, Сирия, Турция и Йемен. Много от тези конфликти са взаимосвързани и включват регионални и международни сили, както и многобройни действащи лица на недържавно ниво. Сред ключовите регионални развиятия бяха продължаващите последици от Арабската пролет, регионалното съперничество между Иран и Саудитска Арабия, и териториалните загуби на ИД.

Египет е изправен пред най-лошата от десетилетия насам ситуация, свързана с човешките права, и открита гражданска война в Синай. Пред Ирак стои трудната задача да възстанови районите, държани преди от ИД, особено Мосул, който претърпя мащабно разрушение, и да постигне действително политическо помирение между и вътре в шиитските, кюрдските и сунитските общности. Сложната война в Сирия, включваща регионални и международни сили, доведе до разселването на половината население – над 5.4 милиона бежанци и над 6.1 милиона вътрешно разселени души - и 6.5 милиона души с остра продоволствена несигурност, както и други 4 милиона, изправени пред риска от същото. Нито мирните преговори с посредничеството на Обединените нации, нито успоредните преговори в Астана не постигнаха голям напредък. В Йемен коалицията, водена от Саудитска Арабия, поддържаше частичната блокада на териториите, контролирани от хутите, с опустошителни хуманитарни последици: най-малко 17 милиона души или 60 процента

от населението се изправи пред остра продоволствена несигурност.

Субсахарска Африка

През 2017 г. имаше седем активни въоръжени конфликта в Субсахарска Африка: Мали, Нигерия, Централноафриканската република, Демократична република Конго, Етиопия, Сомалия и Южен Судан. Редица други държави преживяха следвоенни конфликти и напрежение или бяха точки на възпламеняване за потенциални въоръжени конфликти, включително Бурунди, Камерун, Гамбия, Кения, Лесото, Судан и Зимбабве. В Субсахарска Африка могат да се идентифицират две широки тенденции. На първо място, много конфликти в държавите и регионите се прекриват като следствие от транснационалните действия на насилническите ислямистки групировки, други въоръжени групировки и престъпни мрежи. В много страни, и по-специално онези в районите на Сахел и езерото Чад, тези застъпващи се конфликти са свързани с крайна бедност, нестабилност, икономическа уязвимост и ниска устойчивост – ситуации, които се обострят допълнително от климатичните промени, корупцията, неадекватната икономическа политика и неефективното управление. На второ място, изглежда, че има нарастваща интернационализация на антитерористичните действия в Африка, водени предимно от две външни действащи лица на държавно ниво: Франция и Съединените щати. ●

3. МИРНИ ОПЕРАЦИИ И УПРАВЛЕНИЕ НА КОНФЛИКТИ

За разлика от 2016 г. 2017 г. беше напрегната година за мирните операции, както по места, така и на централно равнище, по-специално за Обединените нации. Спадът в общия брой на личния състав, ангажиран в мирни операции, който започна през 2012 г. с намаляването на числеността на Международните сили за поддръжане на сигурността (ISAF), продължи през 2017 г. Общият брой на личния състав, ангажиран в полеви действия, отбеляза спад с 4.5 процента през 2017 г., достигайки до 145 911 души. Въпреки че преди 2016 г. броят на разположените сили на ООН беше показвал възходяща тенденция, през 2017 г. той намаля със 7.6 процента, докато личният състав, участващ в операции, различни от тези на ООН, се увеличи с 2.3 процента, достигайки до 47 557 души.

Тенденции и развития в мирните операции през 2017 г.

През 2017 г. имаше 63 активни многостранни мирни операции, с една повече в сравнение с 2016 г. Приключиха три мирни операции на ООН: Операцията на ООН в Кот д'Ивоар (UNOCI), Мисията на ООН в Колумбия (UNMCM) и Мисията на ООН за стабилизация на Хаити (MINUSTAH). Последните две бяха заменени от по-малки мисии: Мисията на ООН за проверка в Колумбия (UNMCM) и Мисията на ООН за подкрепа на правосъдието в Хаити (MINUJUSTH). През годината приключи само една мисия, която не беше провеждана от ООН, а именно Мисията за регионална помощ на Соломоновите острови (RAMSI), и бяха учредени три нови операции, които не са на ООН: Мисията на ECOWAS (Икономическата общност на западноафриканските държави) в Гамбия (ECOMIG), Консултативната мисия на Европейския съюз за подкрепа на реформата в сектора на сигурността в Ирак

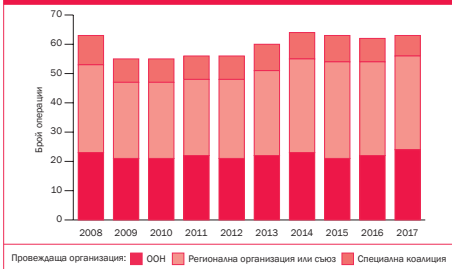
(EUAM Iraq) и Превантивната мисия на SADC (Общността за южноафриканско развитие) в Кралство Лесото (SAPMIL). Въпреки че ООН остава несъмнено главното действащо лице в мирните операции, двете операции, които не са на ООН и са провеждани от местни африкански икономически общности, показват, че африканските действащи лица претендират за нарастваща роля на сцената на мирните операции. Тази тенденция е отразена и в учредяването на Обединените сили на Групата на петте за района на Сахел (Force Conjointe des Etats du G5 Sahel, FC-G5S), многостранна немироопазваща операция, която попада в сивата зона извън дефиницията на СИПРИ за многостранна мирна операция.

Напрежения с държави-домакини

Съгласно дневния ред за поддръжане на мира мирните операции на ООН отделят повишено внимание на политическите процеси, изграждането на мира и превенцията на конфликти. Поради това те все повече срещат напрежение с оглед на националния суверенитет и действат на границата на съгласието на приемащите държави. Това вече е видно в Бурунди, Демократична република Конго и Южен Судан, където правителствата-домакини гледат на усилията на ООН като на посегателство над техния суверенитет и в отговор създават обструкции за разгръщането на силите. Извън системата на ООН има много повече възможности. Правителствата-домакини показват склонност да насърчават предимно военни решения в подкрепа на властта си в лицето на Обединените сили на Групата на петте за района на Сахел и Многонационалната съвместна оперативна група срещу „Боко Харам“. В случаите на Гамбия и Лесото регионалните организации успяха да се намесят в малки страни, въпреки че в първата подкрепата от страна на приемащото правителство беше спорна.

**БРОЙ МНОГОСТРАННИ МИРНИ
ОПЕРАЦИИ ПО ВИД НА
ПРОВЕЖДАЩАТА ОРГАНИЗАЦИЯ,
2008–2017 г.**

**Смъртни случаи сред
миротворческите сили**

В предишните години смъртните случаи сред миротворците, дължащи се на враждебни действия, бяха предизвикателство най-вече за Интегрираната многостранна мисия на ООН за стабилизиране в Мали (MINUSMA). През 2017 г., обаче, Интегрираната многостранна мисия на ООН за стабилизиране в Централноафриканската република (MINUSCA) и Мисията на ООН за стабилизиране в Демократична република Конго (MONUSCO) също претърпяха съществени загуби. Особено критичен момент беше нападението на 7 декември срещу оперативна база на MONUSCO в Семулики, Серевен Киву, когато бяха убити 15 танзанийски миротворци и поне 53 бяха ранени.

Като цяло ООН стана свидетел на драматична ескалация в смъртните случаи, дължащи се на враждебни действия, както в абсолютни цифри (от 34 през 2016 г. до 61 през 2017 г.), така и като съотношение спрямо броя на личния състав (от 0.31 до 0.61 на 1000). Независимият преглед на сигурността на миротворците, проведен от генерал-лейтенант Карлос Алберто дос Сантос Круз, остави без отговор следния главен въпрос: По какъв начин ООН може да генерира необходимите гъвкави и мобилни сили, за да постигне една

по-голяма стабилност и проактивност, които са й нужни, за да се справи с тази все по-предизвикателна за мисиите среда?

**Мироопазващата реформа и
бюджета на Обединените нации**

Мироопазващата реформа, включително изпълнението на доклада на Независимата група на ООН на високо равнище по въпросите на мирните операции, продължиха да бъдат дискутирани в Общото събрание и Съвета за сигурност. Понякога тази дискусия беше засенчвана от други два процеса: все по-голямата несигурност на личния състав, участващ в мирните операции на ООН, и усилията на администрацията на Президента на Съединените щати Доналд Дж. Тръмп да съкрати драстично бюджета на ООН за мироопазването.

През 2017 г. мирните операции на ООН, подобно на африканските мирни операции, не можеха повече да разчитат на „предвидимо и устойчиво финансиране“. Бюджетните съкращения, към които се стремеше администрацията на Тръмп, в частност означаваха, че ООН трябваше да обмисли отново стратегията си в много операции. Редица държави, участващи във финансирането, се надяваха, че е възможно тези бюджетни съкращения да бъдат използвани прагматично за укрепване на мироопазващата реформа. Но ефектите от тактиката на „раздробяване“ при някои операции като MONUSCO и от по-съществените съкращения в други операции като Смесената операция на Африканския съюз и ООН в Дарфур (UNAMID) може да изложат миротворците на още по-голям риск и да оставят населението в още по-уязвимо положение. Ако това е така, на преден план излиза въпросът: Реалистично ли е да се очаква от ООН да продължи да прави повече с по-малко и струва ли си да се поема такъв риск? ●

4. ВОЕННИ РАЗХОДИ

Световните военни разходи през 2017 г. са изчислени да възлизат на 1 739 милиарда долара, което е най-високото ниво след края на студената война, равняващо се на 2.2 процента от световния брутен вътрешен продукт (БВП) или 230 долара на човек. Общите световни разходи през 2017 г. бяха малко по-големи в сравнение с 2016 г., с 1.1 процента в реално изражение.

Разходите за военни цели в Северна Америка спаднаха за седма последователна година, с 0.2 процента в сравнение с 2016 г. За разлика от тях военните разходи в Източна Азия продължиха да се увеличават за двадесет и трета поредна година, като се повишиха с 4.1 процента в сравнение с 2016 г. В Западна Европа разходите се повишиха за трета последователна година, с 1.7 процента повече от 2016 г. В останалата част на света се наблюдаваха смесени тенденции: военните разходи се понижиха в Африка, Централна Америка и Карибите, и Източна Европа, но се повишиха в Централна Европа, Близкия изток (въз основа на държавите, за които има налични данни) и Южна Америка.

Съединените щати остават държавата с най-големи разходи в света от 610 милиарда долара, които се равняват на 3.1 процента от нейния БВП и са останали непроменени спрямо нивото през 2016 г. Въпреки че военните разходи на САЩ през 2017 г. са с 22 процента по-малко от върха, достигнат през 2010 г., тенденцията на спадане на разходите на САЩ е намаляла. В края на 2017 г. Сенатът на САЩ одобри нов военен бюджет за 2018 г. от 700 милиарда долара, което е съществено увеличение спрямо бюджета от 2017 г.

Китай, втората държава с най-големи разходи в света, определи приблизително 228 милиарда долара за военните си разходи през 2017 г., което е увеличение с 5.6 процента в сравнение с 2016 г. Това е най-ниското увеличение от 2010 г. насам, което обаче съответства на растежа на БВП плюс инфлацията. През 2017 г. Саудитска Арабия стана третата страна по големина на

СВЕТОВНИ ВОЕННИ РАЗХОДИ ПРЕЗ 2017 г.

Регион	Разходи (млн.ш.д.)	Промяна (%)
Африка	(42.6)	-0.5
Северна Африка	(21.1)	-1.9
Субсахарска Африка	21.6	0.9
Америките	695	0.0
Централна Америка и Карибите	7.6	-6.6
Северна Америка	630	-0.2
Южна Америка	57.0	4.1
Азия и Океания	477	3.6
Централна и Южна Азия	82.7	3.0
Източна Азия	323	4.1
Океания	29.9	-0.6
Югоизточна Азия	41.1	0.1
Европа	342	-2.2
Централна Европа	24.1	12
Източна Европа	72.9	-18
Западна Европа	245	1.7
Близкия изток	..	..
Общо за света	1 739	1.1

( ) = несигурна прогнозна оценка; .. = няма налични данни. Разходите са в щатски долари по приложимия курс за 2016 г. Всички промени са в реално изражение за периода 2016–2017 г.

военните си разходи с увеличение от 9.2 процента и достигна 69.4 милиарда долара. Военните разходи на Русия спаднаха с 20 процента до 66.3 милиарда долара, превръщайки я през 2017 г. в четвъртата поред държава по големина на военните разходи. Индия, където разходите нараснаха с 5.5 процента през 2017 г. и достигнаха 63.9 милиарда долара, се нареди на пето място.

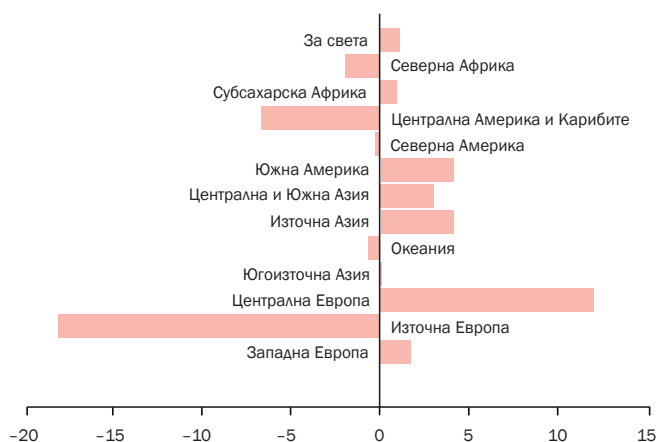
Дългове, цени на петрола и военни разходи

За държавите, чиито икономики зависят от износа на петрол, размерът на бюджетните приходи от петрола играе важна роля в решенията, свързани с разходите. Падането на цената на петрола през 2014 г. (и ниските цени оттогава до днес) силно понижи приходите от

ПРОЦЕНТНИ ПРОМЕНИ ВЪВ ВОЕННИТЕ РАЗХОДИ ПО РЕГИОНИ ПРЕЗ 2016-2017 Г.

петрол в тези страни и доведе до необходимост от алтернативни източници на финансиране (напр. заеми или дългове) за финансиране на разходите, включително военните разходи. Оценката на тенденцията в цената на петрола в сравнение с тенденцията във военните разходи и дълговете като част от БВП за 15 държави, зависещи от износа на петрол - Алжир, Ангола, Азербайджан, Еквадор, Иран, Ирак, Казахстан, Кувейт, Мексико, Нигерия, Норвегия, Русия, Саудитска Арабия, Южен Судан и Венецуела – показва, че при спадането на приходите от петрол са били потърсени и намерени алтернативни форми на финансиране. За тези 15 държави военните разходи между 2014 г. и 2017 г. са намалели със средно 16 процента, като цената на петрола е спаднала с над 45 процента, а средното увеличение на общия дълг като част от БВП е било около 154 процента. Разликите между приходите и разходите в тези страни са били финансирани предимно посредством дългове.

Прозрачност във военните разходи

През 2017 г. СИПРИ предприе значителни стъпки за подобряване на прозрачността във военните разходи чрез картографиране на извънбюджетното финансиране в Перу и Венецуела. Извънбюджетните разходи,

които не са част от държавния бюджет и често са непрозрачни, обикновено се осигуряват от износ на природни ресурси. Те могат да бъдат използвани без знанието на парламента или министерството на финансите за заплащане на покупки на оръжие и други дейности. Извънбюджетните фондове предлагат изгодни възможности за лично облагодетелстване на обществени служители и фирми, участващи в процесите на вземане на решения. В случаите на Венецуела и Перу такова финансиране възлизаше на милиарди долари разходи, често без отчетност или надзор.

Прозрачността на военните разходи на международно равнище продължава да поражда загриженост, по-специално в контекста на доклада на Обединените нации за военните разходи. Към 31 юли 2017 г. най-малко 42 държави са представили доклади на ООН за военните си разходи през 2016 г. Не са представени такива доклади от нито една държава в Африка и Близкия изток, както и от четири от петте държави с най-големи военни разходи в света: САЩ, Китай, Саудитска Арабия и Индия. Продължаващото ниско участие в, и липсата на всеобхватност на, механизма за докладване на ООН поставя под въпрос неговата бъдеща жизнеспособност. ●

5. МЕЖДУНАРОДНИ ТРАНСФЕРИ НА ОРЪЖИЕ И РАЗВИТИЯ В ОРЪЖЕЙНОТО ПРОИЗВОДСТВО

Обемът на международните трансфери на големи оръжия е нараснал с 10 процента между 2008–2012 г. и 2013–2017 г., за да достигне най-високото си ниво след края на студената война. Увеличението бележи продължение на стабилната възходяща тенденция, която започна през първите години на 21 век.

Петте най-големи доставчици на оръжие в периода 2013–2017 г. бяха Съединените щати, Русия, Франция, Германия и Китай, като те формираха 74 процента от общия световен обем на експорт на големи оръжия. От 1950 г. насам САЩ и Русия (Съветският съюз преди 1992 г.) са били постоянно най-големите доставчици и заедно със западноевропейските доставчици исторически са оглавявали класацията на 10-те най-големи доставчици на оръжие в света.

Петте най-големи вносители на оръжие бяха Индия, Саудитска Арабия, Египет, Обединените арабски емирства и Китай, които заедно формираха 35 процента от общия оръжеен внос. Азия и Океания бяха главният регион-получател, който формираше 42 процента от общия световен обем на внос на големи оръжия през 2013–2017 г., следван от Близкия изток, който съставляваше 32 процента. Притокът от

ГЛАВНИ ИЗНОСИТЕЛИ И ВНОСИТЕЛИ НА ГОЛЕМИ ОРЪЖИЯ ПРЕЗ 2013–2017 г.

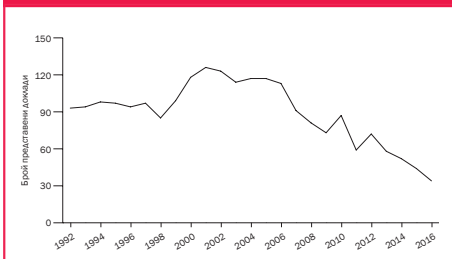
Износител	Световен дял (%)		Вносител	Световен дял (%)	
1 САЩ	34		1 Индия		12
2 Русия	22		2 Саудитска Арабия		10
3 Франция	6.7		3 Египет		4.5
4 Германия	5.8		4 ОАЕ		4.4
5 Китай	5.7		5 Китай		4.0
6 ОК	4.8		6 Австралия		3.8
7 Испания	2.9		7 Алжир		3.7
8 Израел	2.9		8 Ирак		3.4
9 Италия	2.5		9 Пакистан		2.8
10 Нидерландия	2.1		10 Индонезия		2.8

оръжия към Близкия изток е нараснал със 103 процента между 2008–2012 г. и 2013–2017 г. Притокът от оръжия към Азия и Океания също е нараснал, с 1.8 процента. За разлика от тях притокът от оръжия към Европа е намалял забележимо, с 22 процента, както и към Америките - с 29 процента, и Африка - с 22 процента.

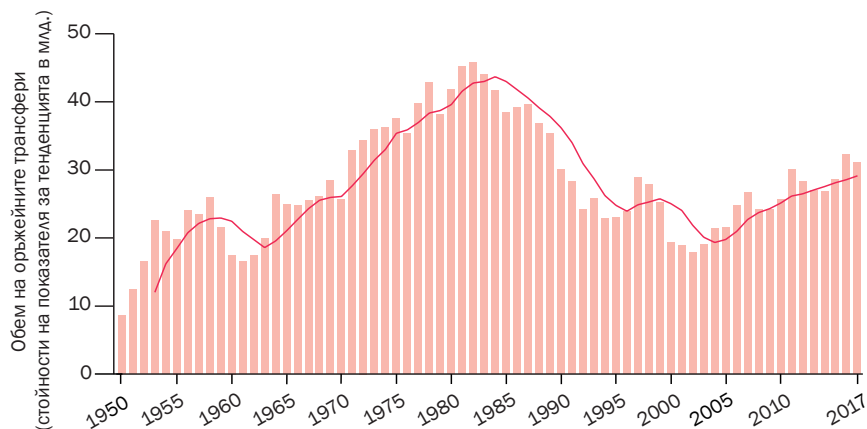
Прозрачност в оръжейните трансфери

Както през последните няколко години, така и през 2017 г. имаше твърде малко положително развитие в официалната обществена прозрачност в оръжейните трансфери. Броят на държавите, докладващи своя оръжеен износ и внос пред Регистъра на Обединените нации за конвенционалните оръжия (UNROCA) спадна до най-ниския досега, като не настъпиха съществени промени по отношение на различните национални и регионални механизми за докладване. Но по-голямата част от растящия брой държави, които са ратифицирали Договора за търговията с оръжие от 2013 г., са изпълнили задължението си да докладват износа и вноса на оръжие.

БРОЙ ПРЕДСТАВЕНИ ДОКЛАДИ ЗА РЕГИСТЪРА НА ООН ЗА КОНВЕНЦИОНАЛНИТЕ ОРЪЖИЯ, 1992–2016 г.

ТЕНДЕНЦИЯТА В ТРАНСФЕРИТЕ НА ГОЛЕМИ ОРЪЖИЯ, 1950–2017 Г.

Финансова стойност на оръжейния износ на държавите през 2016 г.*

Данните на СИПРИ за оръжейните трансфери не представят тяхната финансова стойност, но много страни, износители на оръжие, публикуват цифри за финансовата стойност на оръжейните си експорти. Въз основа на такава информация по изчисления на СИПРИ общата стойност на световната търговия с оръжие през 2016 г. е била най-малко 88.4 милиарда долара.

Производство на оръжие и военни услуги

Класацията на СИПРИ за 100-те най-големи фирми за производство на оръжие и предоставяне на военни услуги подрежда най-големите компании в оръжейната индустрия (без Китай) според техните продажби, както вътрешни, така и експортни. Общо продажбите на Топ 100 в класацията на СИПРИ за 2016 г.* възлизат на почти 375 милиарда долара, с 1.9 процента повече в сравнение с 2015 г. Това е първата година на увеличение след достигнатия пик през 2010 г. Нарастването се дължи главно на общото увеличение в оръжейните продажби на компании,

базирани в САЩ, които доминират в Топ 100. Взети заедно, оръжейните продажби на западноевропейските производители на оръжие бяха стабилни през 2016 г. Съвкупните оръжейни продажби на руските компании продължиха да нарастват през 2016 г., докато в оръжейните продажби на производителите на оръжие в страни с нововъзникнала оръжейна индустрия и други страни с изградена оръжейна индустрия се наблюдаваха смесени тенденции. Основните двигатели за растежа в оръжейните продажби на Топ 100 включват международно напрежение и въоръжени конфликти от страна на търсенето и изпълнение на военнопромишлените стратегии на национално ниво от страна на предлагането. Други ключови причини за промяна могат да бъдат сливания, придобивания и продажби на компании.

*Последната година, за която има данни на разположение. ●

6. СВЕТОВНИ ЯДРЕНИ СИЛИ

В началото на 2018 г. девет държави – Съединените щати, Русия, Обединеното кралство, Франция, Китай, Индия, Пакистан, Израел и Корейската народнодемократична република (КНДР или Северна Корея) – притежаваха приблизително 14 465 ядрени оръжия, 3 750 от които бяха разположени с оперативни сили. Почти 2 000 от тях са в състояние на висока оперативна готовност.

Ядрени арсенали

Като цяло наличността от ядрени бойни глави продължава да намалява. Това се дължи главно на САЩ и Русия, които колективно съставляват приблизително 92 процента от световните ядрени оръжия и които намаляват стратегическите си ядрени сили в съответствие с Договора от 2010 г. за мерките за по-нататъшно съкращаване и ограничаване на стратегическите нападателни оръжия (New START). Въпреки извършването на съкращения в арсеналите си, както САЩ, така и Русия имат действащи мащабни и скъпи програми за подмяна и модернизиране на техните системи-носители на ядрени бойни глави, ракети и самолети, и на съоръженията за производство на ядрено оръжие.

Ядрените арсенали на другите държави с ядрено оръжие са значително по-малки, но всички те развиват или разполагат нови оръжейни системи, или са заявили намерението си да направят това. Смята се, че Китай, Индия, Северна Корея и Пакистан разширяват размера на ядрените си арсенали.

Северна Корея провежда шести ядрен изпитвателен взрив

Северна Корея продължава да дава приоритет на военната си ядрена програма като централен елемент от националната стратегия по сигурността и през 2017 г. осъществи своя шести изпитвателен взрив. С този опит общият брой на ядрените

експлозии, регистрирани в света от 1945 г. до днес, достигна 2 058.

Недостатъчна прозрачност

Наличието на надеждна информация за състоянието на ядрените арсенали и възможностите на страните с ядрено оръжие варира в значителна степен. САЩ разкриха важна информация за своите запаси и ядрен потенциал. Обединеното кралство и Франция също декларираха известна информация. Русия отказва да предостави подробната разбивка на своите сили, преброени съгласно New START, въпреки че споделя информацията със САЩ, а американското правителство прекрати оповестяването на детайлна информация за руските и китайските ядрени сили. Правителствата на Индия и Пакистан правят изявления за някои от ракетните си изпитания, но не предоставят информация за състоянието или размера на своите арсенали. Израел има политика на въздържане от коментари за ядрения си арсенал, а Северна Корея не предоставя информация за ядрения си капацитет. ●

СВЕТОВНИ ЯДРЕНИ СИЛИ ПРЕЗ 2017 Г.

Държава	Разположени бойни глави	Други бойни глави	Общо наличност
САЩ	1 750	4 700	6 450
Русия	1 600	5 250	6 850
ОК	120	95	215
Франция	280	20	300
Китай	–	280	280
Индия	–	130–140	130–140
Пакистан	–	140–150	140–150
Израел	–	80	80
Северна Корея	–	(10–20)	(10–20)
Общо	3 750	10 715	14 465

– = нула; ( ) = несигурна цифра, която не е включена в общия сбор. „Други бойни глави“ включва оперативни бойни глави, държани на склад, и пенсионирани бойни глави, които чакат да бъдат разглобени. Цифрите за Русия и САЩ не отговарят непременно на посочените в техните декларации по Договора от 2010 г. за мерките за по-нататъшно съкращаване и ограничаване на стратегическите нападателни оръжия поради правилата за преброяване съгласно Договора. Общите суми включват най-високата прогнозна оценка, когато е даден диапазон от стойности. Всички прогнозни оценки са приблизителни и релевантни към м. януари 2018 г.

ЗАПАСИ ОТ ДЕЛЯЩИ СЕ МАТЕРИАЛИ В СВЕТА ПРЕЗ 2017 Г.

Суровината за ядрените оръжия са делящите се материали – високообогатен уран (ВОУ) и изолиран плутоний. Китай, Франция, Русия, Обединеното кралство и САЩ са произвели ВОУ и плутоний за нуждите на ядрените си оръжия. Индия и Израел са произвели главно плутоний. Пакистан е произвел главно ВОУ, но разширява готовността си за производство на плутоний. Северна Корея е произвела плутоний за употреба в ядрени оръжия, но е възможно да е произвела и ВОУ. Всички държави с гражданска ядрена промишленост са в състояние да произведат делящи се материали.

Международната работна група по въпросите на делящите се материали събира информация за световните запаси от делящи се материали.

Световни запаси през 2017 г.

Високообогатен уран	~1 340 тона
Изолиран плутоний	
Военни запаси	~230 тона
Граждански запаси	~290 тона

7. ЯДРЕНО РАЗОРЪЖАВАНЕ, КОНТРОЛ ВЪРХУ ОРЪЖИЯТА И НЕРАЗПРОСТРАНЕНИЕ

През 2017 г. световните усилия за насърчаване на ядреното разоръжаване и неразпространение получиха нов важен импулс.

Договор за забрана на ядрените оръжия

Годината беше белязана от преговорите и откриването за подписване на Договора за забрана на ядрените оръжия (ДЗЯО). Договорът е първото законово обвързващо международно споразумение за всеобхватна забрана на ядрените оръжия, като крайната цел е пълното им унищожение. Откриването на преговорите по Договора беше наредено с резолюция на Общото събрание на Обединените нации в края на 2016 г., която на свой ред беше мотивирана от нарастващото в международен мащаб разбиране за опустошителните хуманитарни последици на всяка употреба на ядрени оръжия. Тези стъпки отразяваха дълбоката неудовлетвореност на много държави без ядрено оръжие, че държавите, притежаващи ядрено оръжие, не приемат сериозно задълженията си по Договора от 1968 г. за неразпространение на ядреното оръжие (Договор за неразпространение) да осъществяват ядрено разоръжаване. Въпреки че поддръжниците на ДЗЯО признават, че той няма да окаже незабавно въздействие върху съществуващите ядрени арсенали, те изтъкват неговия дългосрочен нормативен ефект. Според тях ДЗЯО ще спомогне да се делегитимират и стигматизират ядрените оръжия и така ще допринесе за постигането на крайната цел за ядрено разоръжаване. Същевременно през 2017 г. беше признато, че след време е необходимо да се дефинира връзката между ДЗЯО, Договора за неразпространение и свързаните споразумения, за да не се

ИРАН И СЪВМЕСТНИЯ ВСЕОБХВАТЕН ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ

През 2017 г. Иран продължи да изпълнява Съвместния всеобхватен план за действие (СВПД) за ограничаване на ядрената му програма. СВПД беше подписан през юли 2015 г. между Иран и ЕЗ/EU+3, което включваше три страни-членки на Европейския съюз - Франция, Германия и Обединеното кралство, известни като ЕЗ, както и Китай, Русия и САЩ. През годината, обаче, политическото напрежение между Иран и САЩ застраши да подкопае споразумението. През октомври американският президент Доналд Дж. Тръмп отказа да удостовери, че продълженото вдигане на американските санкции срещу Иран е пропорционален отговор на иранските действия съгласно СВПД – едно решение, което според американското законодателство задейства 60-дневен период на преглед, в който американският Конгрес трябваше да реши дали да наложи санкциите отново. Въпреки че впоследствие Конгресът реши да не направи това, решението на Тръмп за десертифициране постави САЩ в конфликт с всички други страни, подписали СВПД.

допусне фрагментиране на усилията по ядреното разоръжаване.

Контрол върху руските и американските ядрени оръжия

Русия и Съединените щати продължиха да изпълняват Договора от 2010 г. за мерките за по-нататъшно съкращаване и ограничаване на стратегическите нападателни оръжия (New START), който поставя многобройни ограничения върху стратегическите им ядрени сили. Но перспективите за запазване на напредъка в контрола върху руските и американските ядрени оръжия след края на студената война изглеждаха все повече под съмнение. Нито Русия, нито САЩ дадоха да се разбере, че биха се съгласили да удължат New START преди планирания срок на изтичане в 2021 г. Те също така показаха

малък интерес за договаряне на по-сериозни редукиции на ядрените си арсенали освен определените съгласно New START. Същевременно САЩ продължиха да твърдят, че Русия нарушава важен договор за контрол върху оръжията от ерата на студената война, а именно Договора от 1987 г. между Съветския съюз и САЩ за премахване на ракетите със среден и малък обсег, тъй като е разположила нова наземно базирана крилата ракета, забранена от договора. Тези събития се развиват на фона на по-нататъшно влошаване на политическите отношения между Русия и САЩ, подчертавайки фундаменталните различия в техните съответни цели и приоритети за контрола върху оръжията.

Многостранен контрол върху оръжията

През 2017 г. имаше също и събития, свързани с други многостранни договори и инициативи във връзка с ядреното разоръжаване, контрола върху оръжията и неразпространението. През февруари Конференцията по разоръжаването, единственият многостранен световен форум за водене на преговори за споразумения за контрол върху оръжията и разоръжаването, поднови усилията си да преодолее застоя, който беше направил невъзможно приемането на работна програма от 2009 г. до днес. Беше учредена работна група, която да направи преглед на напредъка по всички въпроси от дневния ред на Конференцията по

разоръжаването и да намери обща основа за работна програма с мандат за преговори. През май във Виена, Австрия, беше свикана първата сесия на Подготовителния комитет за Конференцията за преглед на Договора за неразпространение, която ще се проведе през 2020 г. Имаше също събития, свързани с две нерешени точки от дневния ред за многостранното разоръжаване и неразпространение: договор за забрана на делеящи се материали и Договора от 1996 г. за всеобхватна забрана на ядрените опити (ДВЗЯО). През юли и август подготовителна експертна група на високо равнище се срещна във Женева, Швейцария, за да разгледа възможностите за започване на преговори за един договор за забрана на делеящи се материали. През септември в Ню Йорк, САЩ, беше проведена 10-та Конференция за улесняване влизането в сила на ДВЗЯО.

Санкции срещу Северна Корея

Програмата на Корейската народнодемократична република (КНДР или Северна Корея) за развитие на ядрени и други оръжия за масово унищожение, в разрез с резолюциите на Съвета за сигурност на ООН, продължи да бъде повод за силна международна загриженост. През 2017 г. Съветът за сигурност прие три допълнителни резолюции, налагащи нови или разширени санкции срещу Северна Корея в отговор на нейните действия по изпитване на ядрени оръжия и балистични ракети. ●

8. ХИМИЧЕСКИ И БИОЛОГИЧЕСКИ ЗАПЛАХИ ЗА СИГУРНОСТТА

Твърдения за употреба на химическо оръжие в Ирак и Сирия

През 2017 г. Обединените нации, Организацията за забрана на химическите оръжия (ОЗХО) и правителствата продължиха да проверяват твърденията за употреба на химическо оръжие в Ирак и Сирия. Както Съветът за сигурност на ООН, така и Изпълнителният съвет на ОЗХО се оказаха в безизходица по въпроса за отговорността на сирийското правителство за употребата на химическо оръжие, включително употребата на зарин в Хан Шайхун на 4 април. Тази атака накара Съединените щати да проведат в отговор удари с крилати ракети „Томахоук“ срещу сирийска военновъздушна база.

Мандатът на Съвместния механизъм за разследване (СМР) на ООН и ОЗХО в Сирия изтече през ноември, тъй като Съветът за сигурност на ООН не успя да договори условия за продължение. По време на своята работа СМР представи седем доклада и направи заключението, че сирийското правителство е отговорно за четири случая на употреба на химическо оръжие, а за два случая са отговорни лица на недържавно ниво. Работата на Екипа на ОЗХО за оценяване на декларациите, който проверява изчерпателността и коректността на сирийските декларации пред Технически секретариат и Мисията на ОЗХО за установяване на фактите с цел да преценява твърденията за употреба на химическо оръжие в Сирия, ще продължи през 2018 г. Мисията за установяване на фактите представи пред СМР основната информация във връзка с твърденията за употреба на химическо оръжие.

След като Ислямска държава изгуби територии в Ирак и Сирия, редица правителства положиха допълнителни усилия да установят намеренията и възможностите на групировката по отношение на употребата на химическо оръжие. Международното наказателно разследване и преследване, свързано с

работата на „Международния, безпристрастен и независим механизъм за подпомагане разследването на най-тежките престъпления съгласно международното право, извършени в Сирийската арабска република от м. март 2011 г.“, създаден от Общото събрание на ООН в края на 2016 г., може рано или късно да допринесе за постигането на общо международно разбиране за отговорността за всички документирани случаи на потвърдена употреба на химическо оръжие.

Контрол върху химическите оръжия

Русия, предишният най-голям притежател на химически оръжия, завърши унищожението на своите запаси през 2017 г. в съответствие с Конвенцията за химическото оръжие от 1993 г. (КХО). 22-та Конференция на държавите, страни по КХО, се проведе през ноември 2017 г. Беше разгледана подготовката по планиране на Четвъртата конференция на КХО за преглед, която ще се проведе през 2018 г., и беше избран следващия Генерален директор в лицето на посланик Фернандо Ариас от Испания.

Контрол върху биологическите оръжия

През декември годишното Събрание на държавите, страни по Конвенцията за биологически и токсични оръжия от 1972 г. (КБТО), одобри по-нататъшен междуусиен процес на годишните събрания за периода 2018-2020 г. Държавите, страни по Конвенцията, ще продължат да обсъждат и насърчават взаимното разбирателство и ефективните действия по избрани теми. Въпреки че някои държави, страни по Конвенцията, желаят да насочат взаимодействието между членовете към по-конкретни дискусии относно съблюдаването на КБТО, резултатът от годишното Събрание на държавите-участнички през 2017 г. е продължаване на статуквото, при което информация, гледни точки и най-добри практики относно различни предписания на Конвенцията, се обменят на годишни Събрания на експертите и на държавите, страни по Конвенцията, с подкрепата на базираното в Женева Звено за подпомагане на прилагането. ●

9. КОНТРОЛ ВЪРХУ КОНВЕНЦИОНАЛНИТЕ ОРЪЖИЯ

Хуманитарен контрол върху оръжията

Регламентирането на различни категории оръжия като опит да се подобри спазването на международното хуманитарно законодателство се превърна във важна тема в контрола върху конвенционалните оръжия. Но участието в споразумения за хуманитарен контрол върху оръжията е далече от всеобщо и държавите, които са страни по такива споразумения, продължават да срещат много предизвикателства при тяхното изпълнение. Според някои държави и групи на гражданското общество съществуват непълноти в законодателството по разоръжаването и хуманитарния контрол върху оръжията, на които трябва да се обърне внимание. През 2017 г. продължиха преговорите за справяне с някои от тези предизвикателства, в рамките на Конвенцията от 1981 г. за забрани или ограничения върху използването на определени конвенционални оръжия, които може да се смятат за прекомерно нараняващи или имащи неизбирателно въздействие (Конвенция за някои нехуманни оръжия); Конвенцията от 1997 г. за забрана на използването, натрупването, производството и трансфера на противопехотни мини и за тяхното унищожаване, както и Конвенцията от 2008 г. за забрана на касетъчните боеприпаси (ККБ).

През 2017 г. Афганистан и Ливан се присъединиха към Конвенцията за някои нехуманни оръжия, с което общият брой на държавите, страни по Конвенцията, стана 125. Конвенцията за някои нехуманни оръжия беше също така и поле за дискусии как да се регламентират нови или нововъзникващи технологии, като през 2017 г. фокусът беше върху смъртоносните автономни оръжейни системи (САОС). За първи път тези дискусии се проведеха във формата на Групата от правителствени експерти, която разгледа технологичните, военни и етични/правни

аспекти на нововъзникващите технологии в областта на САОС. Макар да не бяха взети съществени решения, беше направена препоръка Групата от правителствени експерти да се срещне отново за 10 дни през 2018 г., като ще се фокусира върху характеризирането на разглежданите системи и последиците от взаимодействието човек-машина.

Растящата международна загриженост за използването на запалителни оръжия и експлозивни оръжия в населени територии, включително употребата на самоделни взривни устройства от недържавни въоръжени групировки, не съумя да генерира нови конкретни резултати по време на обсъжданията в рамките на Конвенцията за някои нехуманни оръжия. Отсъствието на консенсус беше утежнено от факта, че няколко експертни съвещания бяха анулирани поради липса на финансиране. Държавите, страни по Конвенцията, се договориха да обсъдят някои от проблемите по-нататък през 2018 г.

Противопехотни мини и клетъчни боеприпаси

През 2017 г. Шри Ланка и Палестина станаха съответно 163-тата и 164-тата държава, страна по Конвенцията за забрана на противопехотните мини, която отбеляза своята 20-та годишнина през м. септември. През 2016 г. броят на загиналите от противопехотни мини в света достигна своя връх от 1999 г. насам, главно в резултат на въоръжените конфликти в Афганистан, Либия, Украйна и Йемен. През 2017 г. Алжир и Мозамбик обявиха, че са свободни от мини, но 57 държави и 4 други области останаха непрочистени от мини. През 2017 г. в рамките на Конвенцията за някои нехуманни оръжия се проведеха и обсъждания по въпроса за мините, различни от противопехотни мини. Бенин и Мадагаскар ратифицираха Конвенцията за забрана на касетъчните боеприпаси, с което общият брой на страните-участнички достигна 102. През годината имаше многократна употреба на касетъчни боеприпаси в Сирия и Йемен. ●

10. КОНТРОЛ ВЪРХУ ДВОЙНАТА УПОТРЕБА И ТЪРГОВИЯТА С ОРЪЖИЕ

През 2017 г. продължиха световните, многостранните и регионалните усилия за засилване на контрола върху търговията с конвенционални оръжия и изделия с двойна употреба, свързани с конвенционални, биологически, химически и ядрени оръжия и техните системи-носители. Продължи да се разширява членството в различните международни и многостранни инструменти, които имат за цел да установяват и поддържат договорените стандарти за контрол върху двойната употреба и търговията с оръжие. Както в предишни години, осигуряването на ефективното внедряване на тези инструменти си остана предизвикателство. Това можеше да се види в разногласията между неправителствените организации и държавите по отношение на измерването и осигуряването на ефективното изпълнение на Договора от 2013 г. за търговията с оръжие, многото докладвани нарушения на наложено от Обединените нации ембарго върху оръжията и трудностите да се гарантира, че контролът върху двойната употреба и търговията с оръжие е в унисон с напредъка в технологиите и развиващите се модели на търговия.

Договор за търговията с оръжие

Третата Конференция на държавите, страни по Договора за търговията с оръжие (ДТО), се проведе в Женева, Швейцария, през септември 2017 г. Въпреки че конференцията взе редица ключови решения, отново се прояви напрежението между държавите, страни по ДТО, и общността на неправителствените организации, които подкрепиха неговото създаване. В допълнение, въпреки че броят на държавите-участнички продължи да се увеличава, равнищата на спазване на задълженията за отчитане и финансиране продължиха да бъдат недостатъчни в няколко сфери. През последните години усилията да се увеличи

ДЕЙСТВАЩО МНОГОСТРАННО ОРЪЖЕЙНО ЕМБАРГО ПРЕЗ 2017 Г.

Обединените нации (13 оръжейни забрани)

- Централноафриканска република (НПС*)
- Демократична република Конго (НПС)
- Еритрея • Иран • Ирак (НПС) • ИДИЛ (Даиш), Ал Кайда и свързани лица и образувания • Корея, Северна • Ливан (НПС)
- Либия (НПС) • Сомалия (НПС) • Судан (Дарфур) • Талибани • Йемен (НПС)

Европейски съюз (21 оръжейни забрани)

Прилагане на ембарго, наложено от ООН (9):

- Ал Кайда, талибаните и свързани лица и образувания, • Централноафриканска република (НПС) • Демократична република Конго (НПС) • Еритрея • Ирак (НПС)
- Ливан (НПС) • Либия (НПС) • Сомалия (НПС) • Йемен (НПС)

Адаптации на ембарго, наложено от ООН (3):

- Иран • Корея, Северна • Судан (Дарфур)

Ембарго без съответствие с ембарго на

ООН (9): • Беларус • Китай • Египет

- Мианмар • Русия • Южен Судан • Сирия
- Венецуела • Зимбабве

Арабска лига (1 ембарго)

- Сирия

*НПС = неправителствени сили

броя на държавите, страни по Договора, са фокусирани върху Азия, тъй като регионът е изправен пред редица предизвикателства за сигурността, на които се очаква ДТО да намери отговор. Но настоящата политическа динамика там също поставя значителни пречки пред по-нататъшното увеличаване броя на държавите-участнички.

Многостранно оръжейно ембарго

През 2017 г. имаше тридесет и пет случая на действащо многостранно ембарго върху оръжията: 13 оръжейни забрани са наложени от ООН, 21 – от Европейския съюз (ЕС) и 1 – от Лигата на арабските държави. 9 от 21 оръжейни забрани на ЕС имат пряко съответствие с оръжейно ембарго на ООН, 3 са сходни със забрани, наложени от ООН,

като се различават по географски обхват или по видовете обхванато оръжие, и 9 нямат съответствие с наложени от ООН забрани. Повечето от тези оръжейни забрани обхващат само конвенционални оръжия. Но забраните на ООН и ЕС върху Иран и Северна Корея, и ембаргото на ЕС върху Русия обхващат също и експорт на изделия с двойна употреба. През 2017 г. беше наложено едно ново многостранно оръжейно ембарго: ембаргото на ЕС върху Венецуела. Както и в предишни години, разследването на ООН разкри проблеми в прилагането на наложените от нея забрани, с множество докладвани случаи на нарушения. Обхватът и значимостта на тези нарушения варират значително, като някои включват големи пратки от оръжие в разрез с ембаргото, а други – неотправяне на уведомление за трансфера до комитета по санкциите от страна на държавата-доставчик или получател.

Режими за експортен контрол

През 2017 г. всеки един от четирите многостранни режима за експортен контрол – Австралийската група, Режимът за контрол на ракетните технологии, Групата на ядрените доставчици и Васенаарската договореност за контрол на износа на конвенционални оръжия и стоки и технологии с двойна употреба (Васенаарска договореност) – актуализира своите търговски списъци за експортен контрол. Както и в предишни години, ключовото предизвикателство, пред което бяха изправени всички режими, беше да се вземе под внимание и да се обхване в контролните списъци често много бързия напредък по отношение на стоките, софтуера и технологиите. През последните години всички режими са изправени пред трудности с приемането на нови членове поради изискването, че кандидатурата трябва да бъде одобрена от всички съществуващи членове. Обаче, през 2017 г. Индия беше приета във Васенаарската договореност, а в началото на 2018 г. се присъедини и към Австралийската група. Това последва нейния прием в Режима за контрол на ракетните технологии през

2016 г. Кандидатурата на Индия за присъединяване към Групата на ядрените доставчици продължава да среща силна съпротива от група държави начело с Китай. През 2017 г. имаше известни промени в експортния контрол на ЕС, по-съществените от които включваха продължаващи дискусии за предложената преработка на Регламента на ЕС за двойната употреба.

Контрол върху нематериалните трансфери на технологии

Главните режими за експортен контрол, контролът на ЕС върху търговията с оръжие и изделия с двойна употреба и случаите на оръжейно ембарго, наложено от ООН и ЕС, всички те включват изисквания за упражняване на контрол върху нематериалните трансфери на технологии (НТТ). Принципно НТТ обхващат трансфери на технически данни и трансфери на знания и техническа помощ. НТТ се считат за особено трудни за откриване, което затруднява упражняването на контрол от страна на националните власти. Освен това контролът върху НТТ може да генерира за компаниите и научноизследователските институти значителни разходи за спазване на изискванията. Проблемите в тази област ще се обострят през следващите години, тъй като новите модели на търговия и технологиите увеличават обема и диапазона от НТТ, които потенциално подлежат на експортен контрол. През 2017 г. се проведе дискусии за най-добрите начини, по които контролът върху НТТ трябва да бъде структуриран и прилаган, по-конкретно в контекста на преразглеждането на Регламента на ЕС за двойната употреба, но също и в режимите за експортен контрол. Ключовите предизвикателства в тази област включват въпросите дали и как експортният контрол следва да се прилага към изчисленията в облак и предизвикателствата, поставяни от адитивното производство (известно също като триизмерен печат) като средство, което едновременно способства за НТТ и умножава свързаните рискове от разпространение. ●

ПРИЛОЖЕНИЯ

Действащи споразумения за контрол върху оръжията и за разоръжаване към 1 януари 2018 г.

- 1925 Протокол за забрана на използването по време на война на задушливи, отровни и други газове и на бактериологически методи за водене на война (Женевски протокол от 1925 г.)
- 1948 Конвенция за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид (Конвенция за геноцида)
- 1949 Женевска конвенция (IV) относно закрилата на гражданските лица по време на война; и Протоколи I и II от 1977 г. относно защитата на жертвите на въоръжени конфликти с международен и немеждународен характер
- 1959 Договор за Антарктида
- 1963 Договор за забраната на атомни опити в атмосферата, в космическото пространство и под вода (Договор за частична забрана на атомните опити)
- 1967 Договор за принципите на дейността на държавите по изследването и използването на космическото пространство, включително Луната и другите небесни тела (Договор за космоса)
- 1967 Договор за забрана на ядреното оръжие в Латинска Америка и Карибския басейн (Договор от Тлателолко)
- 1968 Договор за неразпространение на ядреното оръжие (Договор за неразпространение)
- 1971 Договор за забрана на разполагането на атомни оръжия и други оръжия за масово унищожение на морското дъно, на океанското дъно и под почвата (Договор за морското дъно)
- 1972 Конвенция за забрана на разработването, производството и натрупването на бактериологическото (биологическото) и токсично оръжие и за неговото унищожаване (Конвенция за биологическите и токсични оръжия, КБТО)
- 1974 Договор за ограничаване на подземните опити с ядрено оръжие (Договор за прага на забрана на ядрените опити)
- 1976 Договор за подземните ядрени опити за мирни цели (Договор за ядрените опити за мирни цели)
- 1977 Конвенция за забрана на военното или друго враждебно използване на техники за изменение на околната среда (Конвенция Enmod)
- 1980 Конвенция за физическа защита на ядрения материал и ядрените съоръжения
- 1981 Конвенция за забрана или ограничаване на използването на някои конвенционални оръжия, които нанасят прекомерни увреждания или имат неизбирателно въздействие (Конвенция за някои нехуманни оръжия)
- 1985 Договор за създаване в южната част на Тихия океан на зона, свободна от ядрено оръжие (Договор от Раротонга)
- 1987 Договор за премахване на ракетите със среден и малък обсег
- 1990 Договор за обикновените въоръжени сили в Европа
- 1992 Договор за установяване на режима „Открито небе“
- 1993 Конвенция за забрана на разработването, производството, натрупването и използването на химическо оръжие и за неговото унищожаване (Конвенция за химическото оръжие, КХО)
- 1995 Договор за създаването в Югоизточна Азия на зона, свободна от ядрено оръжие (Бангкокски договор)
- 1996 Договор за африканска зона, свободна от ядрено оръжие (Договор от Пелиндаба)
- 1996 Споразумение за контрол върху оръжията на субрегионално ниво (Споразумение от Флоренция)
- 1997 Междоамериканска конвенция срещу незаконното производство и трафик на огнестрелни оръжия, боеприпаси, експлозиви и други свързани материали (CIFTA)
- 1997 Конвенция за забрана на използването, складирането, производството и трансфера на противопехотни мини и за тяхното унищожаване
- 1999 Междоамериканска конвенция за прозрачността при придобиването на конвенционални оръжия
- 2001 Протокол за контрола върху огнестрелното оръжие, боеприпасите и други свързани материали в региона на Южноафриканската общност за развитие

- 2004 Протокол от Найроби за превенция, контрол и намаляване на малките оръжия и леките въоръжения в региона на Големите езера и Африканския рог
- 2006 Конвенция на ECOWAS (Икономическа общност на западноафриканските държави) относно малките оръжия и леките въоръжения, боеприпасите за тях и други свързани материали
- 2006 Договор за създаване в Централна Азия на зона, свободна от ядрено оръжие (Договор от Семипалатинск)
- 2008 Конвенция за забрана на касетъчните боеприпаси
- 2010 Договор за мерките за по-нататъшно съкращаване и ограничаване на стратегическите нападателни оръжия (New START)
- 2010 Централноафриканска конвенция за контрол на малките оръжия и леките въоръжения, боеприпасите за тях, частите и компонентите, които могат да се използват за тяхното производство, поправка или сглобяване (Конвенция от Киншаса)
- 2011 Виенски документ 2011 - Мерки за укрепване на доверието и сигурността
- 2013 Договор за търговията с оръжие (ДТО)

Споразумения, които още не са влезли в сила, към 1 януари 2018 г.

- 1996 Договор за всеобхватна забрана на ядрените опити (ДВЗЯО)
- 1999 Споразумение за адаптиране на Договора за конвенционалните въоръжени сили в Европа
- 2017 Договор за забрана на ядрените оръжия (ДЗЯО)

Организации за сътрудничество и сигурност

На 29 март 2017 г. Обединеното кралство уведоми Европейския съвет за намерението си да напусне Европейския съюз на 29 март 2019 г. в съответствие с процедурата, предвидена в Член 50 от Договора за Европейския съюз. Други събития през 2017 г. включваха присъединяването на Мароко към Африканския съюз, както и присъединяването на Сейнт Винсент и Гренадини към Международната агенция за атомна енергия (МААЕ). ●

ХРОНОЛОГИЯ НА 2017 Г., ИЗБРАНИ СЪБИТИЯ

1 януари	Антониу Гутериш става деветият Генерален секретар на ООН
28 февруари	Китай и Русия налагат вето на резолюция на Съвета за Сигурност на ООН, с която щяха да бъдат наложени санкции срещу Сирия за употребата на химическо оръжие
31 март	Съветът за сигурност на ООН признава важноста на кризата в района на езерото Чад и единодушно приема Резолюция 2349 срещу тероризма и нарушаването на човешките права в региона
13 април	Съединените щати пускат най-голямата неядрена бомба, използвана някога в бойни действия (бомбата GBU-43/B „Тежък снаряд с фугасно действие“), като целта е база на Ислямска държава в Афганистан
6 май	Договорено е частично прекратяване на огъня в Западна Сирия и са създадени зони на дескалация в споразумение между Иран, Русия, Сирия и Турция
1 юни	Американският президент Доналд Дж. Тръмп обявява, че САЩ се оттегля от Парижкото споразумение за борба срещу климатичните промени
7 юли	Приет е Договорът за забрана на ядреното оръжие
28 август	След 73-дневно безизходно положение приключва погранична конфронтация между Индия и Китай
3 септември	Северна Корея провежда своя шести и най-голям ядрен опит
6 октомври	Международната кампания за забрана на ядрените оръжия печели Нобеловата награда за мир
16 ноември	Изтича мандатът на Съвместния механизъм за разследване на Организацията за забрана на химическите оръжия и ООН в Сирия
9 декември	Ирак обявява победа във войната си срещу ИД

БАЗИ ДАННИ НА СИПРИ

База данни на СИПРИ за военните разходи (SIPRI Military Expenditure Database)

Съдържа информация за годишните разходи за военни цели на държавите от 1949 г. до днес и дава възможност да се сравняват военните разходи на страните в местна валута при текущи цени; в шатски долари при постоянни цени и обменни курсове; и като дял от брутния вътрешен продукт.

База данни на СИПРИ за оръжейната индустрия (SIPRI Arms Industry Database)

Съдържа годишни данни за общите приходи и приходите от оръжейни продажби и военни услуги от 2002 г. до днес за 100-те компании с най-високи продажби на оръжие в света (с изключение на китайски компании).

База данни на СИПРИ за трансфери на оръжие (SIPRI Arms Transfers Database)

Съдържа информация за всички международни трансфери на големи конвенционални оръжия от 1950 г. до днес и е най-изчерпателният общественодостъпен източник на информация за международните трансфери на оръжие.

База данни на СИПРИ за оръжейно ембарго (SIPRI Arms Embargoes Database)

Предоставя информация за всички случаи на оръжейно ембарго, което е било налагано от международни организации като Европейския съюз или Обединените нации, или от група нации. Включва всички оръжейни забрани, които са в сила или са били в сила от от 1998 г.

База данни на СИПРИ за национални доклади (SIPRI National Reports Database)

Предоставя линкове до всички общественодостъпни национални доклади за износ на оръжие и се актуализира постоянно, включвайки нови линкове до новопубликувани национални доклади за износ на оръжия.

База данни на СИПРИ за многостранни мирни операции (SIPRI Multilateral Peace Operations Database)

Предлага информация за всички мирни операции, провеждани от ООН и други институции от 2000 г. до днес, включително локации, дати на разгръщане и действия, мандат, участващи държави, брой личен състав, стойност и жертви.

КАК ДА ПОРЪЧАТЕ ГОДИШНИКА НА СИПРИ ЗА 2018

SIPRI Yearbook 2018: Armaments, Disarmament and International Security

Публикуван в печатна и електронна форма от Oxford University Press

ISBN 978-0-19-882155-7, с твърди корици, ISBN 978-0-19-186088-1, електронен формат

За повече информация: www.sipriyearbook.org

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE

Signalistgatan 9

SE-169 72 Solna, Sweden

Telephone: +46 8 655 97 00

Email: sipri@sipri.org

Internet: www.sipri.org

ФОНДАЦИЯ ФРИДРИХ ЕБЕРТ

Фондация Фридрих Еберт е създадена през 1925 г. като политическо наследство на първия демократично избран германски президент Фридрих Еберт. Отдадена е на ценностите и основните идеи на социалната демокрация и работи активно с неправителствени организации, политически актьори и профсъюзи в целия свят. Посветена на принципите свобода, справедливост и солидарност, в Германия и в над 100 държави фондацията допринася за развитието на демокрацията, политическата култура, укрепването на мира и на социална промяна.

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

Фондация Фридрих Еберт
Бюро България
ул. Княз Борис I № 97
1000 София, България
тел.: +359 2 980 8747
факс: +359 2 980 2438
<http://www.fes-bulgaria.org>
office@fes.bg

ГОДИШНИК НА СИПРИ ЗА 2018

Въоръжаване, разоръжаване и международна сигурност

Отдавна ценен в целия свят от политици, дипломати, журналисти, учени и студенти, Годишникът на СИПРИ е авторитетен и независим източник на данни и анализи по въпросите на въоръжаването, разоръжаването и международната сигурност. Той представя преглед на развитието в областта на международната сигурност, оръжията и технологиите, военните разходи, търговията с оръжие и производството на оръжие, въоръжените конфликти и управлението на конфликти, наред с усилията за упражняване на контрол върху конвенционалните, ядрените, химическите и биологическите оръжия.

Тази брошура обобщава 49-тото издание на Годишника на СИПРИ, което обхваща процеси и събития през 2017 г., включително:

- *Въоръжени конфликти и управление на конфликти*, с обзор на въоръжените конфликти и мирните процеси в пет региона (Америките, Азия и Океания, Европа, Близкия изток и Северна Африка, Субсахарска Африка), като се отделя внимание на глобалните и регионалните тенденции в мирните операции;
- *Военни разходи*, международни трансфери на оръжие и развитие в оръжейното производство, с анализ на отношението между дългове, военни разходи и цени на петрола в държавите, зависещи от износа на петрол, както и на прозрачността във военните разходи и трансферите на оръжие, и финансовата стойност на оръжейните експорти;
- *Световни ядрени сили*, с преглед на всяка от деветте държави, притежаващи ядрено оръжие, и техните програми за ядрена модернизация, както и севернокорейските ядрени опити;
- *Контрол върху ядрените оръжия*, с акцент върху преговорите и откриването за подписване на Договора от 2017 г. за забрана на ядрените оръжия, контрола върху ядрените оръжия на Русия и САЩ и разоръжаването, споразумението за ядрената програма на Иран и международните санкции за неразпространение срещу Северна Корея;
- *Химически и биологически заплахи за сигурността*, включително разследването на твърденията за употреба на химическо оръжие в Близкия изток;
- *Контрол върху конвенционалните оръжия*, с фокус върху хуманитарния контрол на оръжията, включително усилията по регулирането на смъртоносните автономни оръжейни системи и експлозивните оръжия в населени територии;
- *Контрол върху двойната употреба и търговията с оръжие*, с акцент върху процесите и събитията във връзка с Договора за търговията с оръжие, многостранното оръжейно ембарго и режимите за експортен контрол, включително предизвикателствата пред опитите да се контролират нематериалните трансфери на технологии и адитивното производство,

както и приложения със списъци на споразуменията за контрол върху оръжията и разоръжаването, международни организации за сътрудничество и сигурност и ключови събития през 2017 г.